

Piransko obzidje – naš skrivnostni stražar

Delavnica je del projekta "Ali poznamo našo zgodovino?" ki ga v okviru kulturnega programa organizira Samoupravna skupnost italijanske narodnosti Piran ob podpori Inštituta za arheologijo in dediščino Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem.

Pobuda in izvedba: Daniela Paliaga in Andrej Preložnik

Svoje delo so nam predstavili: dr. Flavio Bonin (Pomorski muzej Sergej Mašera Piran), Matej Muženič (Pokrajinski arhiv Koper, enota Piran), Jasna Softič (občina Piran), Maruša Bizjak, Andrej Preložnik (UP FHŠ, Inštitut za arheologijo in dediščino).

Dostop in ogled ostankov obzidja so nam prijazno omogočili gostinjski lokali, ponudniki nastanitev in ustanove in privatniki: Pavel 1, Pavel 2, Tri vdove, Riva, Ivo, Da noi, Cafinho, Slaščičarna val, Picerija Batana, Piranski Ribič, Okrepčevalnica obzidje, Pacha Mama, Memento, Apartements Madonna della Salute Piran, Marjela Lovrič, Maja Sotenšek, Pokrajinski Arhiv Koper - Enota Piran in Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije - Piran.

Z nasveti in podatki so nam pomagali še: Vojka Zubič Pahor (Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, enota Piran), Marjan Rožac (Pokrajinski arhiv Koper, enota Piran), Snježana Karinja (Pomorski muzej Sergej Mašera Piran), Sonja Ana Hoyer, Mediadom Piran, Veselko Koželj.

Želite izvedeti več? Priporočamo v branje:

Alja Brglez: *Nepremična posest v Piranu ob koncu 16. stoletja : primerjalna ocena urbane podobe Pirana ob koncu srednjega in v začetku novega veka.* - Annales 7, št. 10 (1997), str. 139-152.

Giuseppe Caprin: *L'Istria nobilissima.* Trieste, 1905 (1992).

Luigi Foscan: *Porte e mura delle città, terre e castella della Carsia e dell'Istria.* Collana degli Atti Centro di Ricerche Storiche Rovigno - N. 22, Fiume; Trieste, 2003.

Sonja Ana Hoyer: *Medieval curtain walls in Piran and Koper = La cinta difensiva medievale di Pirano e Capodistria.* - *Proceedings of the two conferences on fortifications. Cultucadses* (2000 ; Piran); *Cultucadses* (2001 ; Venezia), str. 28-33, 62-67, 79.

Darko Likar: *Arhitektura cerkva nad mestnimi vrati notranjega obzidja v Kopru in oratorija sv. Jakoba nad Poljskimi vrati v Piranu.* - Annales 20, št. 2 (2010), str. 277-300.

Darja Mihelič: *K podobi nekdanjega Pirana (16/17. stoletje).* - *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu.* 32, št. 32, str. 11-23.

Piran – mestno obzidje. Piran, 2006.

Stane Bernik: *Organizem slovenskih obmorskih mest: Koper, Izola, Piran.* Ljubljana; Piran, 1968.

besedilo in osnutek zloženke: Andrej Preložnik, ob sodelovanju Daniele Paliaga

oblikovanje: Andrej Preložnik, Ben Rajnović

foto: Nataša Fajon, Daniela Paliaga, Andrej Preložnik

tisk: Studio Matris d.o.o., september 2018

Piransko obzidje naš skrivnostni stražar

Piran je prežet s kulturno dediščino. To vidimo vsi - tako domačini kot naključni obiskovalci. Stare stavbe, kamniti tlaki, arhitekturni detajli. Vendar - ali tudi razumemo to, kar vidimo? Prepoznamo detajle, ki pripovedujejo zgodbe?

Znanstvene raziskave niso edina možnost prepoznavanja kulturne dediščine. Veliko zanimivega lahko z opazovanjem, pogovori in s splošno dostopno literaturo odkrije tudi laik. Hkrati smo udeležence želeli vzpodbuditi k razmišljanju o dveh med seboj močno povezanih dejavnostih - o tem, kako bolje varovati in predstaviti dediščino.

Gospod Veselko Koželj nam je pokazal nastajajoči računalniški model piranskega obzidja.

drugače ukvarjajo z obzidjem, nato pa si ogledali strokovno in poljudno literaturo o piranskem in obzidjih na sploh, ter izbrane primere dokumentacije o izvedenih raziskavah in obnovah. Tudi tega, kako so obzidje na svojih delih predstavili stari slikarski mojstri, nismo spregledali.

Potem smo se razdelili v skupine, ki so raziskovale posamezne dele obzidja. Zanimalo nas je, kje in v kakšni meri je obzidje še ohranjeno? Kaj je originalno in kaj je bilo prezidano ali rekonstruirano? Iskali smo napisne plošče in grbe, postavljene v spomin na gradnjo ali obnavljanje obzidja. Poskušali smo opaziti in raztolmačiti detajle in elemente, ki jih zasledimo na obzidju.

V živo smo si ogledali originalni mestni statut!

Pred sto leti je bil stolp ob Marčanskih vratih še viden.

Za predmet te ljubiteljske raziskave smo si izbrali piransko obzidje. Eno glavnih atrakcij mesta, ki pa razen prepoznavne silhuete na pobočju nad mestom zajema še druge elemente: mestna vrata, odseke, ki so opazni v urbanističnem tkivu in take, ki se skrivajo v stavbah, ki so zrasle okoli njih.

Uvodoma smo prisluhnili kratkim predstavitev strokovnjakov, ki se tako ali

Rezultati so nas navdušili: Obzidje se razen na pobočju nad mestom skriva še marsikje, lastniki stavb, ki so naslonjene nanj pa ga velikokrat s ponosom ohranjajo in skrbijo zanj. Obzidje je namreč živ organizem, ki se kljub častivredni starosti ves čas obnavlja – tako v minulih stoletjih kot v zadnjih petdesetih letih. Zdaj vemo, da so skrivnostne niše v obzidni ulici ostanki topovskih položajev in da so »ušesa« med merloji na stolpih držala lopute, ki so varovale branilce pred izstrelki napadalcev. Razumemo tudi, da ledinski imeni »Batifredo« in »Raštel« izhajata iz fortifikacijske terminologije. Razen že publiciranih grbov smo odkrili še kakšnega, ki je skrit očem, a hkrati opazili, da zob časa uničuje najbolj izpostavljene in na to opozorili pristojne službe.

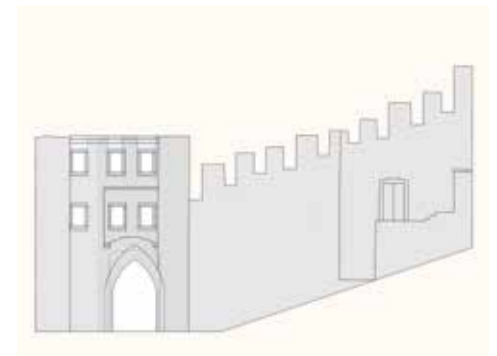

Debata ob opazovanju detajlov.

Druženje na vrhu obzidja.

Z rednim vzdrževanjem in osveščanjem prebivalcev o tem dragocenem pomniku preteklosti mesta obzidja ne bomo le bolje varovali, temveč ga bomo še lažje in uspešneje vključevali v turistično ponudbo. Ohranjanje in prepoznavnost sta namreč pogoj, da bo tudi na piranskem obzidju – kot pravi geslo Evropskega leta kulturne dediščine – preteklost srečala prihodnost.

Izgled obzidja nad Poljskimi vrati (po Likar 2010).

Piran se že v 7. stoletju omenja kot *castrum*, za katerega smemo domnevati, da je že takrat bil zaščiten z obzidjem. Morda lahko to najstarejše mesto enačimo s četrtjo *Porta domo* okoli prvotnega osrednjega trga na »Starem« Trgu 1. Maja.

V nemirnem času prizadevanj za samostojnost 11.-12. stoletja je mesto zavzemalo že ves polotok. Ob obali ga je obdajalo obzidje, ki se je ob Poljskih vratih – edinem izhodu na kopno – dvignilo na hrib. Ta del je še danes viden. Znotraj mesta je dodatna obrambna linija ločevala nižje predele od nekoliko dvignjenega utrjenega *Kaštela*.

S prihodom pod beneško oblast se mesto začne širiti okoli zaliva, ki se preoblikuje v mandrač. Da bi pristanišče in pomembne stavbe ob njem zavarovali, dobi obzidje nov del, ki vključuje vrata pri sv. Frančišku, Prva rašporska vrata, vrata sv. Jurija in stolpa ob vhodu v mandrač.

Med 15. in 16. stoletjem doživi obzidje zaradi strahu pred turškimi vpadi še zadnjo širitev. Zdaj poteka po hribu vzhodno od mesta ter se spusti proti jugu do morja tako, da zaščiti celotno območje marčane. V njem so nastala tri nova vrata: danes uničena vrata sv. Nikolaja ter Druga rašporska in Marčanska vrata.

Zaradi spremenjenih varnostnih razmer, visokih stroškov vzdrževanja in zaradi širjenja mesta je kasneje obzidje izgubilo pomen. Mesto ga je preraslo in deloma vključilo v stavbno tkivo. Pojavljale so se celo ideje po njegovi porušitvi, a na srečo do tega ni prišlo. Z več kot tristo metri avtentične podobe, trinajstimi prepoznavnimi stolpi, ohranjeno večino mestnih vrat ter številnimi odseki, vključenimi v druge stavbe je zato Piran edino mesto na Slovenski obali, ki je ohranilo tako izrazito podobo obzidanega mesta.

1. Renesančna rondela, na kateri danes stoji svetilnik.
2. Prehod, stolp in obzidje med Turšičevim trgom in obalo.
3. Mogočna osnova bastijona na Pusterli.
4. Ostanke obzidja so vidni v več lokalih na južnem obrežju.
5. V steni stavbe piranskega arhiva se skrivajo zazidani merloji in stražarski podest.
6. Dolfinova vrata z grbom podestata, po katerem se imenujejo.
7. Slikovita obzidna ulica in Srednja vrata.
8. Obok nekdanjih vrat, ki so domnevno zapirala dostop v »Kaštel«
9. V stavbi nad Poljskimi vrati je nekoč bila cerkvena.
10. "Prvo obzidje" je varovalo pobočje med mandračem in vzpetino sv. Jurija.
11. Obzidje ob župnišču je bilo zaradi erozije v petdesetih letih v celoti prestavljeno,
12. Vrata sv. Frančiška pod lepo gotško hišo so danes običajno spregledana.
13. Prva Rašporska vrata so bila v vzhodnem kotu drugega obzidja.
14. Barokizirana vrata sv. Jurija so vključena v sklop sodne palače.
15. Obnova je izluščila nekdanji stolp ob vhodu v mandrač.
16. Predrto obzidje v Župančičevi je lep primer »divjega« prehoda.
17. Nad Marčanskimi vrati straži krilati lev.
18. Druga Rašporska vrata najbolje ponazarjajo srednjeveški vhod v mesto.
19. Mogočno obzidje pod Raštelom.
20. Stolp z grbi opazuje obiskovalce mesta na najvišji točki obzidja.

Legenda:

- Ohranjeni ali raziskani deli obzidja
- Domnevna linija obzidja

